

4-АМАЛИЙ МАШҒУЛОТ КЎРСАТМАСИ

Мавзу: Топографик картанинг шартли белглари

Шартли белгилар ҳақида умумий маълумотлар. Шартли белгилар (кодлар)- бу график белгилар бўлиб, карта ва планларда жойдаги объектлар (шунингдек, улар миқдори ва сифат тавсифлари) ни тасвирлаш учун қўлланилади. Топографик шартли белгилар стандартлаштирилган. Улар барча топографик карта ва планларни тузувчи ёки съёмкани бажарувчи ташкилот ва муассасалар учун мажбурийдир.

Шартли белгилар икки аломатлар бўйича бўлинади: кодлаштириш шarti ва кодлаштириш усулига кўра.

Кодлаштириш шартига кўра:

а) аналогли тасвирлаш (майдон ва чизиқли) белгилари, уларнинг чегараси объектнинг фазовий тасвирланиши (дала контурлари, йўллар, дарёлар ва бошқалар) чегараси билан мос келади. Чизиқли белгилар тасвирланаётган объектларнинг чизиқли ташқи кўринишини саклаб қолади (расм). Майдонли белгилар эса карта ёки план масштабида ифодаланувчи объектлар майдонини тўлдириш учун қўлланилади (расм);

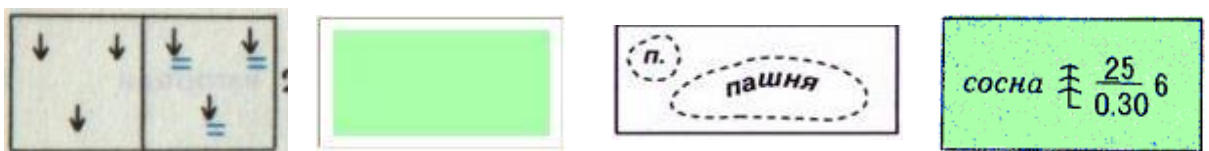

б) кодли масштабсиз белгилар объектни фазовий тасвирлашининг айрим қисми билан бирлаштирилган белгилар ҳисобланади. Бу белгилар картанинг масштабида кўрсатилмайдиган нуқғали объектлар, геодезик тармок пунктлари, хайкаллар,

булоқлар, қудуқлар, минора, тегирмон ва бошқаларни тасвирлаш учун қўлланилади (расм).

Кодлаштириш усули бўйича (тасвирлаш усули бўйича) белгилар куйидагиларга бўлинади (расм):

- штрихли, уларнинг расми турли график (оддий) нарсалар комбинациясини ифодалайди;
- фонли (майдоннинг маълум ранги билан бўялган белгилар);
- шрифтли (аҳоли пунктлари, дарёлар номлари, изоҳдовчи ёзувлар ва х.к.);
- комбинациялашган белгилар, улар юқоридаги уч хил белгилар кўшилмасидан иборат бўлади.

Штрихли

Фонли

Шрифтли

Комбинациялашган

4-расм. Кодлаштириш усули бўйича белгилар

Шартли белгилар системали (тартибли, мунтазам) бўлиши мумкин. Бундай ҳолатда белгилар берилган тартибда улар орасидаги маълум масофага қатъий риоя қилган ҳолда чизилади. Тартибсиз (системасиз) белгилар контурни тўлдиришда маълум қоидаларга амал қилган ҳолда чизилади, аммо улар орасида ҳеч қандай аниқ белгиланган масофалар булмаиди.

Шартли белгилар чизма пероси ёки чизма асбоблари ёрдамида уч ж РТМГДа чизилади: гидрография - яшил (кўк) ранг билан, рельеф - ррангда, қолган элементлар қора рангда бўлади.

Йирик масштабни топографик хаританинг шартли белгилари

1:10 000 MASSHTABLI TOPOGRAFIK KARTALAR UCHUN SHARTLI BELGILAR

△ 384,2
 □ 384,9
 ⊗ 370,0

tom.
Yangizamon
 1,4

suv

xarob.

G

20

GEODEZIK PUNKTLAR

Davlat geodezik to'ri punktlari
 Joyda markazlar bilan mahkamlangan geodezik zichlash to'ri punktlari va s'yomka to'ri punktlari nuqtalari
 Davlat nivelir to'ri reper va markalari

AHOLI YASHASH JOYLARI VA ALOHIDA MAHALLIY OB'EKTLAR

Qishloq tipidagi shaharchalar
 Tomorqalar
 Alohida qurilmalar
 Qishloq tipidagi shaharchalarning nomlari (1,4 - aholi soni mingda)
 Minora tipidagi kapital binolar
 Buzilgan va chala buzilgan qurilmalar
 Yer osti o'tkazish quvurlari (G nomi - gaz)
 Metall yoki temir-beton tirgaklardagi elektr uzatish liniyalari (fermalarda, stolbalarda balandligi 14 m va undan baland); 20 - tirgak balandligi metrlarda
 Balandligi 14 m dan kam bo'lgan yog'och tirgaklardagi va beton stolbalardagi elektr uzatish liniyalari

Ochiq havodagi aloqa liniyalari va texnik boshqarish vositalari: telefon, telegraf, radio va boshq.
 Transformator budkalari
 Tosh, temir-beton, g'isht va loy devorlar
 Yog'och devorlar, izgorodlar, to'qma va boshqa yengil to'shiqlar

YO'L TARMOG'I

Ko'tarmada o'tgan bir izli temir yo'llar (2 - ko'tarmaning balandligi m da)
 Takomillashgan shosse (9-qoplamali qismning kengligi, 16-yo'l yoqasidagi zovurdan-zovurgacha bo'lgan yo'lning umumiy kengligi, m da, A-qoplama material)
 Ko'tarmada o'tgan takomillashgan shosse (2 - ko'tarmaning balandligi m da); avtomobil yo'llari nomerlari
 Shosse; ko'tarmada o'tgan shosselar
 Yaxshilangan tuproq yo'llar (4- yo'l o'tish qismining kengligi, m da, SH-aralashtirilgan material)
 Ko'tarmada o'tgan yaxshilangan tuproq yo'llar (2 - ko'tarmaning balandligi m da)
 Tuproq so'qmoq yo'llar
 Dala yo'llari
 Yo'llar yoqalab ekilgan daraxtlar

10
 3,8Q

2

reg.

art. q.

1. suv omb.
 2. yer osti suv omb.

TB 22-10
 30

GIDROGRAFIYA

Ko'llarning qirg'oq chiziqlari doimiy va aniq

Kanallar, kollektorlar. Kanallar va kollektorlar tavsifi (10 - kengligi metrlarda, 3,8 - chuqurligi m da, Q - tub tuprog'ining tavsifi)

Cheklarda bir va ikki tomonli kanal va kollektorlar (2 - cheklar balandligi m da)

Daryo oqimi yo'nalishini ko'rsatuvchi strelkalar

Yer usti suv uzatish uchun ochiq nov va tarnovlar; regulyatorlar

Artezian quduqlar va artезian burg'i quduqlar

Suv omborlari:
 1. ochiq
 2. yer osti (2 - qoplanmoq balandligi m da)

Karta masshtabiga mos keladigan ko'priklar. Ko'priklar tavsifi (TB - qurilma material, 22 - ko'priknng uzunligi, 10 - o'tish qismining kengligi m da, 30 - yuk ko'tarish imkoniyati tonnalarda)

Piyodalar ko'prigi

2
 qayrag'och

olma

tur.

haydalma yerlar

O'SIMLIK QOPLAMI

O'simliklar, tuproqlar va boshqalar konturlari

O'rmon o'tqazilari (2 - daraxtlar o'rtacha balandligi m da)

Alohida butalar

Chala butalar

Bog'lar

Uzumzorlar

Texnik ekinlar plantatsiyasi

Ko'kalamzorlar

Haydalma yerlar

1:25 000 MASSHTABLI TOPOGRAFIK KARTALAR UCHUN SHARTLI BELGILAR

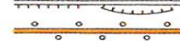
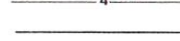
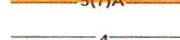
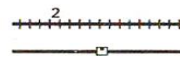
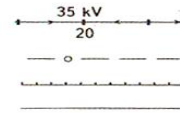
GEODEZIK PUNKTLAR

- △ 352,2 Davlat geodezik to'ri punktlari
- 357,7 Joyda markazlar bilan mahkamlangan geodezik zichlash to'ri punktlari va s'yomka to'ri nuqtalari
- 1 359,9 Xuddi shunday qo'rg'onida (1 - qo'rg'on balandligi metrlarda)
- ⊗ 370,0 Davlat nivelir to'ri reper va markalari

AHOLI YASHASH JOYLARI VA ALOHIDA MAHALLIY OB'EKTLAR

- **OQLON**
- Ozodlik**
- *dala sh.*
- ⋯ *xarob.*
- ⊙ *bur.*
- ⚡ *el. pod.*
- 🔥 *issiq.*
- ⊕ *qabr.*

- Aholi yashash joylari kvartallari
- Shahar tipidagi shaharchalarning nomlari yozuvlari
- Qishloq tipidagi shaharchalarning nomlari yozuvlari
- Alohida qurilmalar
- Buzilgan va chala buzilgan qurilmalar
- Vishkasiz neft, gaz va boshqa burg'i quduqlari
- Yonig'li va gazgolder omborxonalari
- Elektr podstansiyalari
- Minora tipidagi kapital inshootlar
- Oranjereyalar, issiqxonalar, parniklar
- Qabristonlar
- Aloqa liniyalari (telefon, telegraf, radioeshittirish)
- Balandligi 14 m dan kam bo'lgan yog'och tirgaklardagi va beton stolbalardagi elektr uzatish liniyalari

Metall va temir-beton tirgaklarda o'tgan elektr uzatish liniyalari (EUL) (fermalarda, 14 m va undan baland stolbalarda); 35 kV - ming volt kuchlanishda, 20 - tirgak balandligi metrlarda

Yer osti gaz o'tkazgichlari

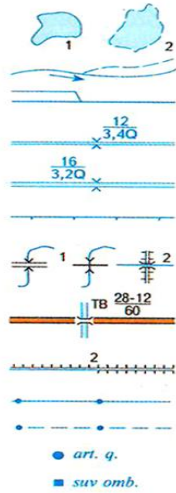
Tosh, g'isht devorlar va metall to'siqlar

Sanoat qishloq xojaligi va ijtimoiy-madaniy ob'ektlarning (taxta devorlari, izgorodlar va h.k.) yengil to'siqlari

YO'L TO'RI

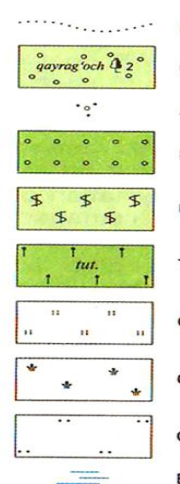
- Temir yo'llar: 1) bir izli; 2) ikki izli
- Ko'tarmada o'tgan temir yo'llar (2 - ko'tarmaning balandligi m da)
- Temiryo'l raz'ezdlari
- Takomillashgan shosse (9 - o'tish qismining kengligi, 16 - yer polotnosining kengligi m da, A - qoplama materiali)
- Ko'tarmada o'tgan takomillashgan shosse (2 - ko'tarmaning balandligi metrda); avtomobil yo'llari nomlari
- Shosse (5 - o'tish qismining kengligi, 7 - yer polotnosining kengligi m da, A - qoplama materiali)
- Yaxshilangan tuproq yo'llar (4 - o'tish qismining kengligi)
- Tuproq yo'llar
- Dala yo'llari
- Ko'tarma va o'yma (1 - balandligi yoki chuqurligi m da)
- Yo'llar yoqalab o'tkazilgan daraxtlar

GIDROGRAFIYA

- Ko'l, suv omborlarining qirq'oq chiriqlari
- 1. doimiy va aniq
- 2. mavsumiy va aniq emas
- Doimiy oqadigan va qurib qoladigan daryolar; Daryo oqimi yo'nalishini ko'rsatuvchi strelkalar
- Kengligi 3 m dan kam kanallar va kollektorlar
- Xuddi shunday kengligi 5 m dan 15 mgacha. Kanallar va kollektorlar tavsifi: 12 - kengligi, 3,4 - chuqurligi metrlarda, O - tub tuprog'ining tavsifi
- Xuddi shunday kengligi 15 m dan ko'p
- Ustunlardagi temir-beton lotoklardagi sug'orma kanallar (kollektorlar)
- 1) Kichik to'siqlardan o'tgan ko'priklar (uzunligi 3 m va kam) va quvurlar; 2) Akveduklar
- Ko'priklar. Ko'priklar tavsifi: TB - qurilgan materiali, 28 - ko'priklar uzunligi, 12 - o'tish qismining kengligi m da, 60 - yuk ko'tarish imkoniyati tonnalarda
- Bir va ikki tomonlama dambali kanallar va kollektorlar (2 - damba balandligi m da)
- Yer ustidagi suv o'tkazish quvurlari
- Yer ostidagi suv o'tkazish quvurlari
- *art. q.*
- *suv omb.*
- Suv omborlari

O'SIMLIK QOPLAMI

- O'simliklar, tuproqlar va boshqalar konturlari
- O'rmon o'tqazlari (2 - daraxtlar balandligi m da)
- Alohida butalar
- Bog'lar
- Uzumzorlar
- Texnik ekinlar plantatsiyasi
- O'tli o'simliklar (o'tloqli)
- Qamishzorlar
- Chalabutalar
- Botqoqlashgan

1:50 000 MASSHTABLI TOPOGRAFIK KARTALAR UCHUN SHARTLI BELGILAR

GEODEZIK PUNKTLAR

- △ 352,2 Davlat geodezik to'ri punktlari
- 2 396,9 Xuddi shunday qo'rg'onlarda (2 - qo'rg'on balandligi metrlarda)
- 357,7 Joyda markazlar bilan mahkamlangan geodezik zichlash to'ri punktlari va s'yomka to'ri nuqtalari
- 1 359,9 Xuddi shunday qo'rg'onlarda (1 - qo'rg'on balandligi metrlarda)
- ⊙ 370,0 Davlat nivelir to'ri reper va markalari

AHOLI YASHASH JOYLARI VA ALOHIDA MAHALLIY OB'EKTLAR

OQLON

Ozodlik

■ data sh.

∴ xarob.

⊙ bur

⊙ el. pod.

⊙ issiq.

⊙ qabriston

⊙ aloqa liniyasi

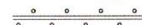
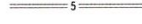
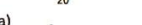
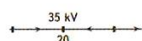
⊙ minora

⊙ qabriston

⊙ aloqa liniyasi

⊙ aloqa liniyasi

- Aholi yashash joylari kvartallari
- Shahar tipidagi shaharchalarning nomlari yozuvlari
- Qishloq tipidagi shaharchalarning nomlari yozuvlari
- Alohida qurilmalar
- Buzilgan va chala buzilgan qurilmalar
- Vishkasiz neft, gaz va boshqa burg'i quduqlari
- Yonilg'i va gazgolder omborxonalari; Benzakolonkalar va yoqilg'i quyish stansiyalari
- Elektr podstansiyalari
- Minora tipidagi kapital inshootlar
- Oranjereyalar, issiqxonalar, parniklar
- Qabriston
- Aloqa liniyalari (telefon, telegraf, radioeshitirish)
- Balandligi 14 m dan kam bo'lgan yog'och tirgaklardagi va beton stolbalardagi elektr uzatish liniyalari

Metall va temir-beton tirgaklarda o'tgan elektr uzatish liniyalari (EUL) (fermalarda, stolbalardagi balandlik 14 m dan va undan ko'p); 35 kV - ming volt kuchlanishda, 20 - tirgak balandligi metrlarda

Yer osti gazo'tkazgichlar

Tosh, g'isht devorlar va metall to'siqlar

Sanoat, qishloq xo'jaligi va ijtimoiy-madaniy ob'ektlarning (taxta devorlar, izgorodlar va h.k.)

YO'L TO'RI

Temir yo'llar:
1) bir izli; 2) ikki izli

Ko'tarmada o'tgan temir yo'llar
(2 - ko'tarmaning balandligi m da)

Temir yo'l raz'ezdlari

Takomillashgan shosse (9 - o'tish qismining kengligi, 16 - yer polotnosi kengligi m da, A - qoplama material)

Ko'tarmada o'tgan takomillashgan shosse (2 - ko'tarmaning balandligi metrdagi); avtomobil yo'llari nomlari

Shosse (4 - o'tish qismining kengligi, 7 - yer polotnosi kengligi m da, A - qoplama material)

Yaxshilangan tuproq yo'llar (5 - o'tish qismining kengligi)

Tuproq so'qmoq yo'llar

Dala yo'llari

Ko'tarma va o'yma (1 - balandlik yoki chuqurlik m da)

Yo'llar yoqalab ekilgan daraxtlar

O'SIMLIK QOPLAMI

O'simliklar, tuproqlar va boshqalarning konturlari

Ensiz o'rmonlar va ihota daraxtlar (8 - daraxtlarning o'rta balandligi m da)

O'rmon o'tqiziqi (4 - daraxtlar balandligi m da)

Bog'lar

Butalar

Uzumzorlar

Texnik ekinlar plantatsiyasi (daraxtli)

Qamishzorlar

Chalabutalar

Botqoqlashgan

RELEF

- 1) Asosiy yo'g'onlashtirilgan gorizontallar va ularning yozuvlari
- 2) Asosiy gorizontallar
- 3) Qo'shimcha gorizontallar (yarimgorizontallar)

Bosh balandlik belgilari

Balandlik belgilari

Chuqurliklar (2 - chuqurlik m da)

Qo'rg'onlar va do'ng'lar (3 - balandligi m da)

Yuvilma o'yiqlar (5 - yuvilma o'yiqlar qirg'oqlari orasidagi kengligi, 2 - chuqurlik m da)

Jarliklar (3 - balandligi m da)

1:10 000, 1:25 000, 1:50 000, 1:100 000 MASSHTABLARDIGI KARTALAR UCHUN QISQARTMALAR RO'YXATI

AYQS	- avtoyotqilg'i quyish stansiyasi	qo'rg'.	- qo'rg'on
art. q.	- artezian quduqlar	SS	- san'at saroyi
bek.	- bekat	STF	- sut tovar fermasi
bur.	- burg'u	sar.	- saroy
dala sh.	- dala shiyponi	sil.	- silos minorasi
el. pod.	- elektr podstansiyasi	suv	- suv bosimli minora
elev.	- elevator	suv omb.	- suv ombori
gar.	- gara	suv o'tkazg.	- suv o'tkazgichlar
inkub.	- inkubator	suv tort.	- suv tortqich bino
issiq.	- issiqxona	TB	- temir-beton
ishlatim.	- ishlatilmaydigan	TTU	- ta'mirlash texnik ustaxonasi
k.	- ko'l	tep.	- tepalik
kan.	- kanal	tind.	- tindirgich
kolli.	- kollektor	tr.	- transformator
mak.	- maktab	tut.	- tutzor
MTU	- mashina-traktor ustaxonasi	ur.	- urochicha
omb.	- omborxonasi	xarob.	- xaroba
parnik.	- parnik	YMM	- yoqilg'i moylash materiallari ombori
PTF	- parranda tovar-fermasi	yer osti suv omb.	- yer osti suv ombori
QTF	- qo'y tovar fermasi	yer.	- yerlo'la
qur.	- qurilayotgan	CHTF	- cho'chqaqich tovar fermasi
qur. mayd.	- qurilish maydonchasi	chuq.	- chuqurlik
qo'rg'.	- qo'rg'on	shil.	- shilto'xona
qo'l	- qo'l		

GIDROGRAFIYA

Ko'l, suv omborlarining qirg'oq chiziqi
1. doimiy va aniq
2. mavsumiy va aniq emas

Doimiy oqadigan va qurib qoladigan daryolar; Daryo oqimi yo'nalishini ko'rsatuvchi strelkalar

Kanallar, kollektorlar. Kanallar va kollektorlar tavsifi: 14 - kengligi, 4,9 - chuqurligi metrlarda, Q - tub tuprog'ining tavsifi

Qurilayotgan kanallar

Ustunlardagi temir-beton lotoklardagi sug'orish kanallari (kollektorlar)

5 m va undan keng bo'lgan quruq zovurlar (8 - zovurning kengligi m da)

1) Kichik to'siqlarda o'tgan ko'priklar (uzunligi 3 m va kam) va quvurlar; 2) Akveduklar

Ko'priklar. Ko'priklar tavsifi: TB - qurilma material, 22 - ko'priklar uzunligi, 10 - o'tish qismining kengligi, 30 - yuk ko'tarish imkoniyati tonnalarda

Bir va ikki tomonlama dambali daryolar, kollektorlar (2 - dambaning balandligi m da)

Yer ustidagi suv o'tkazish quvurlari

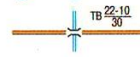
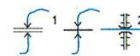
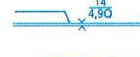
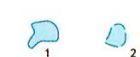
Yer ostidagi suv o'tkazish quvurlari

Qudug'lar (5 - quduqlarning chuqurligi m da)

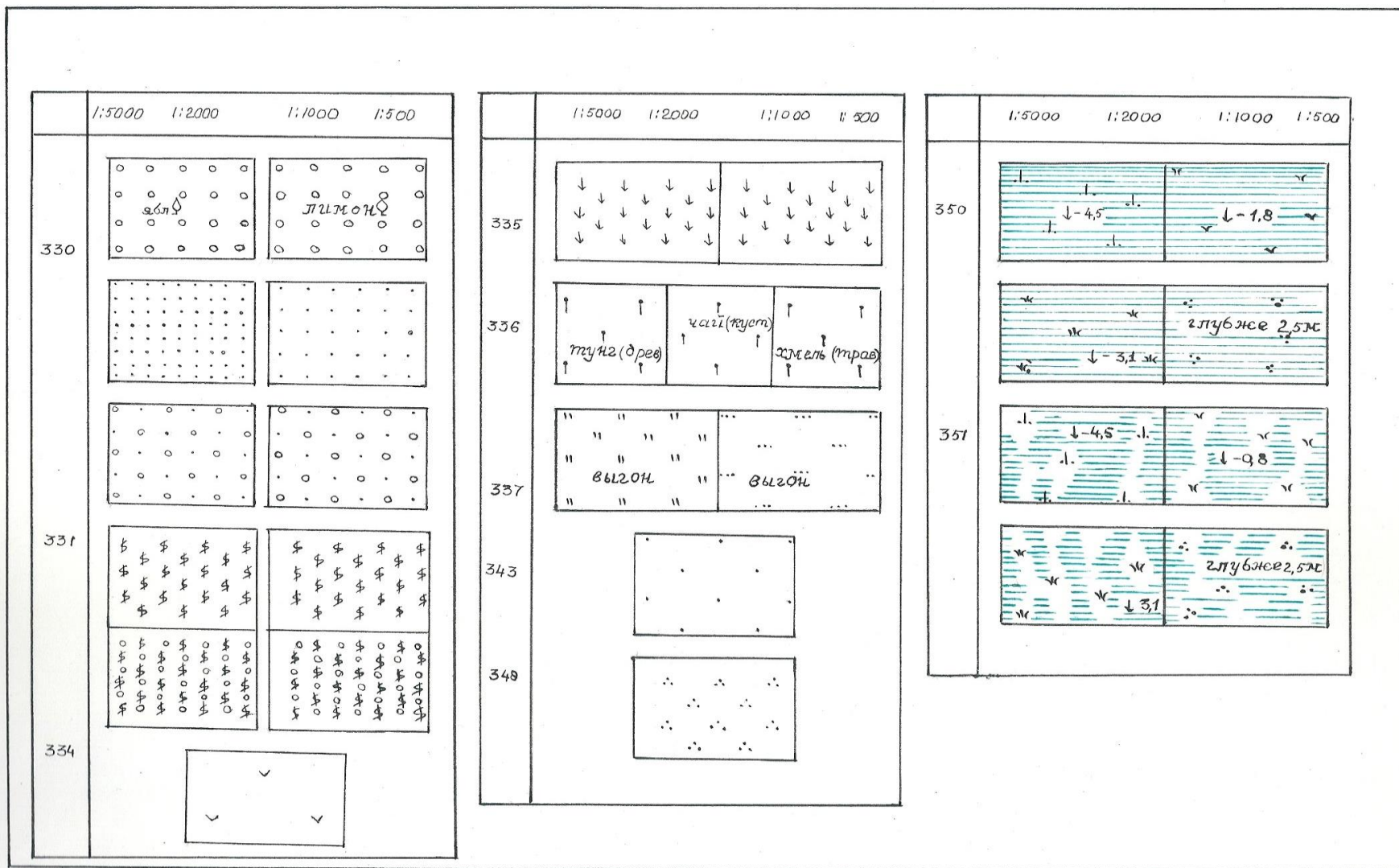
Artezian quduqlar

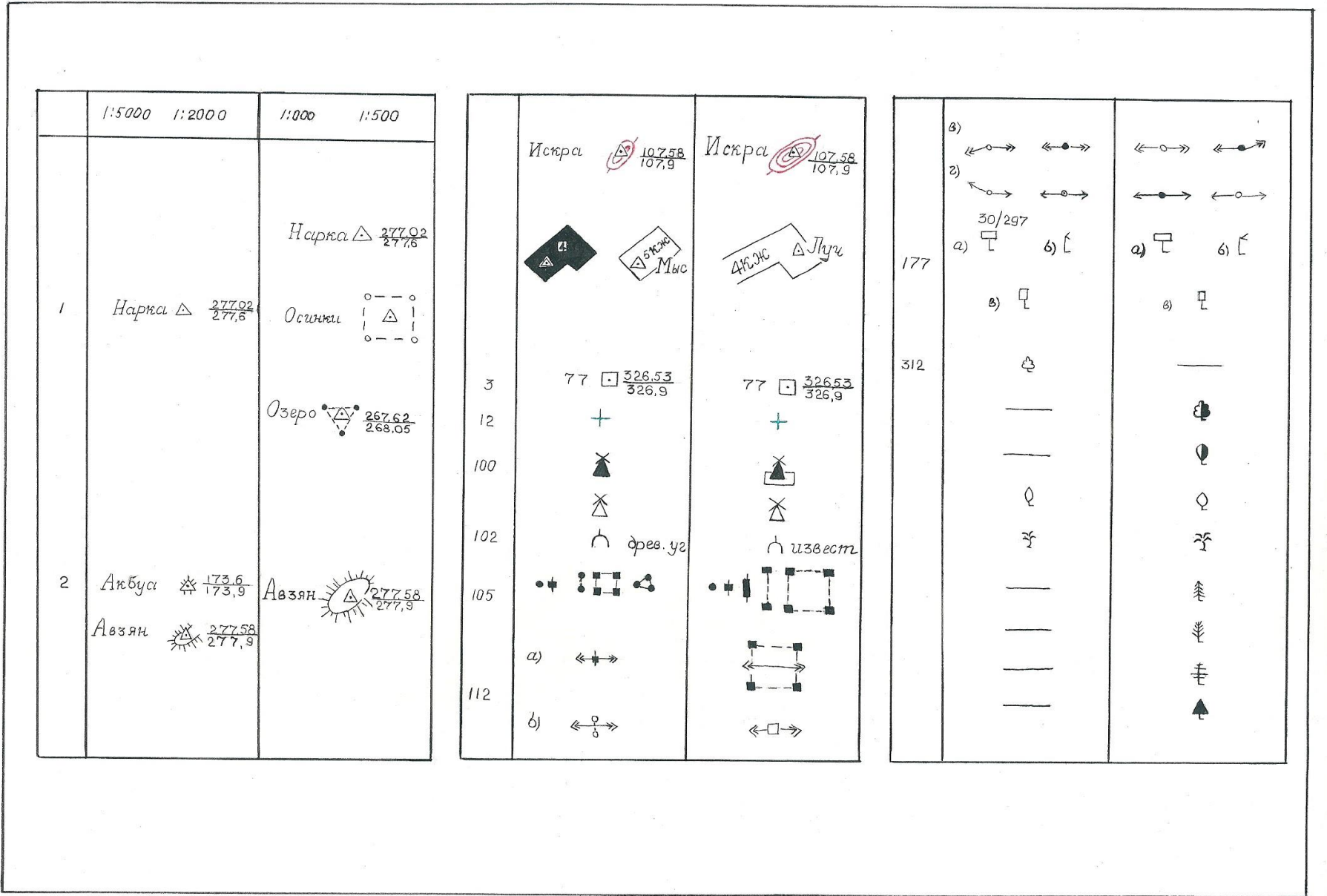
Suv omborlari

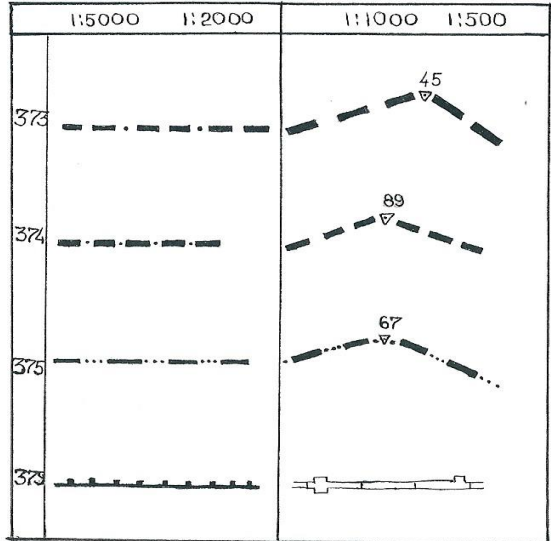
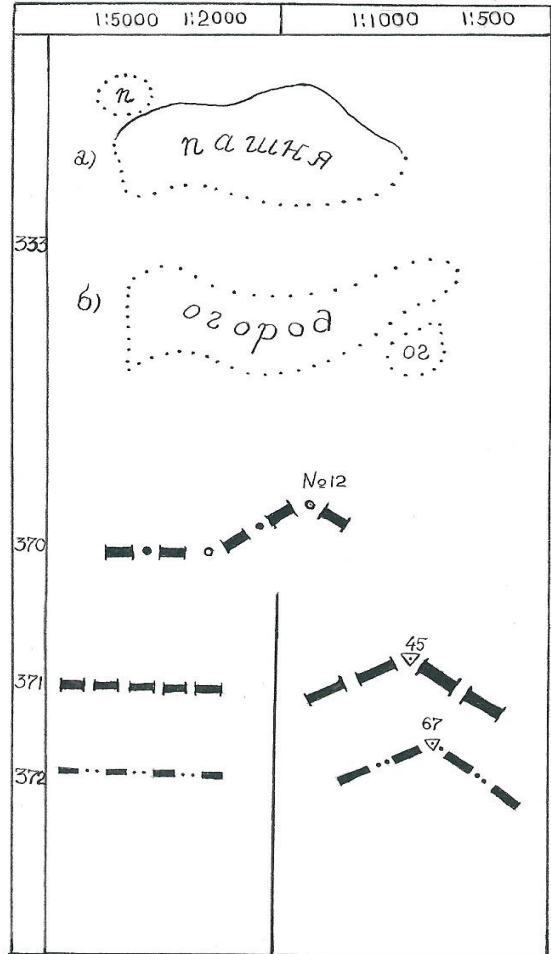
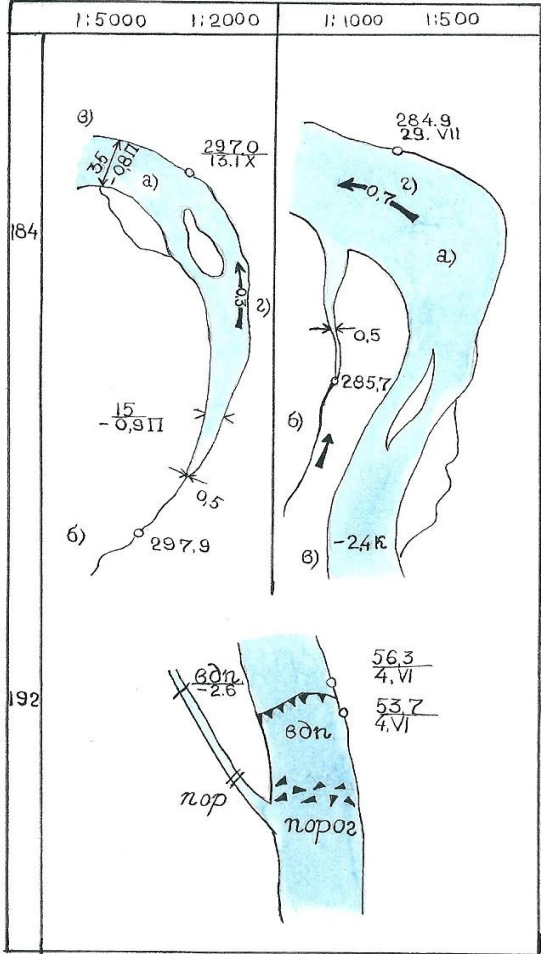
Buloqlar (manbalar, chashmalar)

ТОПШИРИҚНИ БАЖАРИШ УЧУН НАМУНАЛАР

Чизди:	Ахматуллаева.Н	
Текширди	Увайиш.ов.С	